

R O M A N N E P Š I N S K Ý

M

R

Mor

(Povinné čítanie pre všetkých rodičov, ktorým
záleží na vlastných deťoch)

Si vis pacem para bellum.
Ak chceš mier, pripravuj sa na vojnu.
(Vegetius)

Roman Nepšinský: Mor

Autor: Roman Nepšinský

Vydanie: prvé

Predslov: prof. PaedDr. Vladimír Patráš, CSc.

Náklad: 250 ks

Rok vydania: 2019

Typografická a grafická úprava: Signis, Banská Bystrica

Fotografia na obálke: Eva Čulenová

ISBN 978-80-973146-8-2

Vydal: Signis, Banská Bystrica

tel.: +421 948 513 162

www.signis.sk; signis.publishing@gmail.com

Obsah

Život ako balíček kariet (<i>V. Patráš</i>)	5
Úvod	7
I. Nikde sa necítim doma	12
II. Drogy kvôli výkonu	19
III. Nešťastná láska, z ktorej sa mala stať samovražda	26
IV. Ste slniečkar alebo fašista?	33
V. Agresia voči mníške	43
VI. Všetci ma diskriminujete!	50
VII. Výchova k prázdnote	58
VIII. Nechcem, ale rodičia prikázali...	65
IX. Chcú sa ma zbaviť, tak som tu	73
X. Kvôli kráse sa trpí	80
XI. Modlitba dobrých známk	87
XII. Rusi sú pliaga ľudstva	94
XIII. Hra o desiatu a vreckové	101
XIV. Keď je domáci miláčik prvoradý	107
XV. A napokon: perly vašich detí	114
Záver	126

ŽIVOT AKO BALÍČEK KARIET

Pred polstoročím, v spoločensky rozjatrenom, ľudsky a duševne náročnom rozpoložení vtedajšia československá kultúrna sféra získala darček s pozoruhodnou hodnotou ihneď od počiatku jeho objavenia. County-folková skupina *The Rangers* (používala aj pomenovanie *Plavci*) s textárom a interpretom Miroslavom Černým predstavila na singlovej gramoplatni svoj „hovorený“ hit *Balíček kariet*. Na rýchlom a nevidane trvalom úspechu songu sa motivicky a myšlienkovy podieľal text príbehu o vojakovi v chráme s hracími kartami v rukách namiesto spevníka. Vo vojnovom virvare, v prvej bojovej línii sa karty stali pre vojaka praktickou Bibliou, pohotovou modlitebnou knižkou i čitateľným kalendárom. Trojedinou symbolikou a kombinačnými možnosťami hrdinovi zmieneneho príbehu karty neraz účinne poslúžili na rozjímanie o zmysle jestvovania a pomohli mu zvládať nástrahy a nebezpečenstvá frontového (pre)žitia.

Štrnásť črt voľne poukladaných do knižnej zbierky Romana Nepšinského viaže dokopy trojica pojmov *hravosť* – *vzťahovosť* – *alúzia* (náznakovosť). Autor pohrávajúc sa s čitateľom, so sebou samým i s postavami skicuje, vo vzťahovej sieťi oživuje a náznakovo tvaruje „boccacciiovského“ rozprávača s pedagogickou výbavou. S dôverou ho vysielia do vybraných prostredí, medzi „hrdinov bežného dňa“. Tými sa preňho stávajú dnešní mladí ľudia s ich vnútorným, individuálnym a vonkajším, spoločenským svetom a najmä viacrozmernými väzbami. V naznačenej sústave pozorný, nezriedka kritický, občas (seba) ironický rozprávač-súčasník, rozprávač-partner, rozprávač-radca nepouča, nementoruje; posudzuje, pritom neodsudzuje. Rozvážne putuje po komunikácii-cestě, zvažuje zhody a rozma-

nitosti, registruje záchvevy ľudských osudov v pestro rozvrstvenom svete, usiluje sa vciťovať sa do životov predovšetkým svojich súbežcov – mládeže. Do jeho uhla pohľadov vstupujú životné fundamenty – univerzálne idey, morálka, múdrosť, prirodzená autorita, všeludsky platné pravdy, viera, tolerantnosť, ústretovosť, pochopenie, obetavosť... Neobchádza národn(ostn)é motívy vrátane etnických napätí a pripomína potrebu odpúšťať; všíma si konzumné spôsoby a prejavy vyprázdneného života; zdôrazňuje kritickú ostražitosť pri pohybe v elektronickej mediálnej krajine; ťaží ho nespravodlivosť, spoločenské nerovnosti, násilie, nevšímavosť. Nemieni ani nechce ponúkať priamočiare, lacné a rýchle riešenia; trpezlivo informuje, inšpiruje čitateľa, bez pózy presviedča i (ne/prí)jemne provokuje. V prieniku naznačených siločiar sa mu darí zaujať pozornosť v celom oblúku krátkych próz.

Nosný výstavbový pilier a kompozičný skelet „balíčka čít“ buduje účinná spolupráca podmienok a predpokladov pásma rozprávača a pásma postáv. Nepšinského rozprávač pokojne stúpa po schodíkoch od tézy k antitéze a syntéze s prídavkom poučenia, zručne prekonáva osobitosti autorskej, priamej a zmiešanej reči, prechádza mostíkmi pozičných variácií medzi uvádzacou vetou a priamou rečou v dialógoch. Pravidelným opakovaním textového návěstidla „To, čo robíte a hovoríte, deti vidia a opakujú po vás. Nezabúdajte na to“ na konci každého textového útvaru vnáša do čít rytmické tóny. Nezabúda ani na „dekamerské“ tipy na záver a doplnky k príbehu: v nich si vymedzuje a háji priestor na didaktizovanie so zameranosťou na cieľových príjemcov – rodičov a (ich) deti. Živým hovorovým jazykom s rozvoľnenou, rozihranou, nezriedka nedokončenou vetou, s prípustnou prímou slovnou expresivitou podporenou výdatným dialogizovaním plasticky líči ním „naskenované“ dnešné žitie-bytie v škále pestrosti a mnohotvárnosti. Črty rámčuje úvodom a záverom. Súbor viaže dokopy farbistou tkanič-

kou s výrokmi detí a mládeže, ktoré nazbieral počas putovania a pobytov medzi hrdinami svojich pozorovaní.

Kniha krátkych próz Romana Nepšinského vojde do ľudských dlaní. Istotne si v nich rada nájde svoje dôstojné miesto. Ako balíček kariet...

Vladimír Patráš

Úvod

Aký je prvý krok riešenia problému? Priznanie si, že existuje. Vitajte v mojej hlave. Ak tieto riadky čítate, znamená to, že som svoje myšlienky zverejnil. Oddychové čítanie to asi nebude, no pomerne veľké množstvo ľudí, s ktorými som sa o tom rozprával, a na ktorých mi záleží, chce, aby som sa o ne podelil so širšou verejnosťou. Má to byť niečo ako edukačný prostriedok či varovanie, že keď na svoje deti budete kašľať, môže sa stať kadečo. Niektoré z príbehov majú šťastný koniec, iné nie. Podľa môjho názoru by tieto situácie nemal zažiť nikto a nikdy. Pre mňa ako mladého muža boli príbehy, ktoré tu nájdete, liečbou šokom a uvedomenie si naozaj krutých stránok našich životov.

Keďže študujem učiteľstvo (áno, ďalší z radu tých neužitočných blabla...), mal som možnosť navštíviť mnohé zo slovenských škôl. Stále som totiž študentom a učitelia mi radi umožnia prítomnosť na ich hodinách. A ja to rád využijem. Často je to vynikajúca skúsenosť. No občas sa na tých hodinách, no najmä po nich počas prestávky dejú veci, o ktorých máte len veľmi málo informácií. Prekvapia vás predovšetkým vtedy, keď v školskom prostredí nie ste a nesledujete žiakov. Príroda ma obdarila šikovným jazykom, takže sa rád rozprávam s ľuďmi. Ľudské príbehy sú vždy obohacujúce. Vypočul som si množstvo krásnych rozprávání a vďaka Bohu je ich viac než tých zlých. No práve zlým dám priestor v tejto knihe. Vždy som

počúval detaily toho, prečo je niečo tak, ako to je. Nesúdil som. Veď ani nemám právo. Len som počúval. Tínedžeri dospelým o svojich myšlienkach nepovedia, no keďže som ešte mladý, získal som si ich dôveru a počúval som ich.

Tu sa dostávam k prvej dôležitej námietke – si príliš mladý, o živote nič nevieš, nevieš, aké je to zložité a ťažké. Toto je evergreen, ktorý som počul už hádam miliónkrát. No kto pomôže niekomu, kto sa chce zabiť, alebo dieťaťu, ktoré uteká do školy, pretože len v nej sa k nemu správajú ako k ľudskej bytosti. Väčšina hlavných aktérov týchto príbehov mala v tom čase od dvanásť do osemnásť rokov. Čo si myslíte, od koho asi prebrali vzory svojho správania? Kto formoval ich bytie? Čuduj sa svete: niektorí životom zmorení dospelí. Ako keby vek dával právo starším ľuďom nepočúvať názory mladších. Získali právo byť hluchí a počúvať len seba, čo je vynikajúce podhubie pre vznik rôznych problémov.

Prečo sa staráš, však to sú moje deti... Áno, aj toto počúvam. A čudovali by ste sa ako často. K tomu len toľko – nevedel som, že každý pod dvadsať rokov je osobným majetkom svojich rodičov.

Keď budeš mať päťdesiat, sedemdesiat, tristo rokov, tak to pochopíš. Nechcem byť zlý, ale dosť silno pochybujem, že niekedy pochopím, prečo sa niektorí rodičia nezaujímajú o vlastné deti, prečo ich pošlú do školy hladné a špinavé. A hlavne – prečo im taký fracek ako ja vôbec musí hovoriť o tom, čo správne je a nie je. Nemali by to snád vedieť sami?

To je touto dobou, mladí sú skazení, na nič nie je čas, nie sú peniaze. Moja prastará mama mala osem detí. Občas im musela nechať svoj prídel jedla, pretože im inak nemala čo dať. Čo by asi títo ľudia povedali jej? Že oni to majú ťažšie? Že nemajú čas, pretože po práci sedem hodín sedia na zadku pri telke alebo čumia do mobilu? Že nie sú peniaze, pretože si musia kúpiť nové lepšie a krajšie auto/ byt/ mobil/ nejakú nepodstatnú blbosť, ktorú po troch dňoch zahodia?

V podstate som si na to zvykol. Zvykol som si na tú neustálu neopodstatnenú kritiku, že určité skupiny ľudí ma nazývajú „fašistom“, lebo mám nejaké národné cítenie. A nálepkovanie sa teraz nosí, i keď deväťdesiat percent z tých ľudí, ktorí vám tú nálepku dajú, vám ten pojem ani nevedia poriadne vysvetliť. Je to inak paradox, že vyštudovaného historika nazvú fašistom takí, ktorí o fašizme nemajú ani páru. Je to smiešne. Neurážajú tým len mňa, ale aj univerzitu, ktorá mi ten titul dala, a iných, ktorí tiež tento odbor študujú a majú rovnaké názory ako ja. Zvykol som si byť kritizovaný „národovcami“ za nedostatok národného cítenia, lebo nevystupujem otvorene proti zlým protinárodným silám. Zvykol som si byť označovaný za komunistu, keďže bránim svojich rodičov, ktorí tvrdia, že za socializmu mali ľahší život. Hoci priznávam, keď som bol mladší, tie myšlienky sa mi aj páčili. Zvykol som si aj na kritiku liberálov, že nemám dostatočne pokrokové myslenie pre 21. storočie (to je asi ich argument; vraj keď žijeme v 21. storočí, tak musí byť všetko iné a všetko nové dobré). A zvykol som si aj na kritiku zo strany konzervatívcoov za nedostatočné podporovanie našich tradícií a zvykov. Verím, že nie som jediný, kto to takto má. Nie som vlastne nič, a zároveň som všetko. Vďaka bohu za moju povahu, že mi je jedno, čo druhí o mne rozprávajú, ak je to neopodstatnená kritika. Vypovedá to skôr o nich, čo majú vo svojej hlave. Toto však nie je o mne, ale o deťoch, respektíve mladých dospelých, ktoré v týchto podmienkach vyrastajú. A oni si na to ešte nezvykli a možno ani nezvyknú.

Podme teda k príbehom, ktoré vám ukážu realitu trošku inak, než akú ju poznáte. Ak ste videli film *Kuriér*, je vám známa zásada, ktorej sa budem po celý čas držať: žiadne mená. Nejde totiž o osoby ako také. Ide o to, čo sa v nich skrýva, čo vám môžu dať, čo si z nich môžete odniesť. Ľudská myseľ totiž žije z príbehov.

Upozornenie pre citlivé povahy!

Tento titulok tu nie je len na parádu, tak ho čítaj. Príbehy, ktoré budete mať možnosť čítať, sa skutočne stali. Pre úplnú anonymitu sú len vynechané mená účastníkov a niektoré informácie sú skrátené, aby ste nemuseli čítať tristostranovú buchľu, keď v jednoduchosti a stručnosti je krása. Viaceré z nich sú dosť kruté, takže ak nemáte radi pravdu takú, aká je, mali by ste túto knihu odložiť. Odporúčam vypustiť pri nich emócie. V niektorých som sa mal možno aj ja zachovať ináč, ale tiež som len človek. A hlavne učím sa na svojich chybách. Pevne verím, že mi to odpustíte. Boli ste varovaní.

I. Nikde sa necítim doma

Utorok doobeda na jednej zo stredných škôl. Učiteľka, na hodine ktorej som bol, je jednoducho skvelá. V takto skromných podmienkach, pri takýchto deťoch dokáže svoju prácu zvládnuť výborne len málokto. Vždy po hodine, keď sa začne prestávka, čakám, aby som jej dal niekoľko otázok, ktoré mi napadli. Je to dobré na získanie skúseností. Sedím na lavičke pred jej kabinetom, keď si ku mne prisadne nenápadne vyzerajúca dievčina:

„Môžem?“

„Jasné, pokojne.“

Po pár minútach ticha vyjde naša učiteľka z kabinetu a povie dievčine: „Už som vybavila všetky možné papiere. Odzajtra si teda naša. So študentkou z Bosny ešte skúsenosť nemám, ale všetko je raz po prvýkrát. My to zvládneme.“

„Ďakujem krásne, mama bude mať radosť.“ Tlmene sa usmeje a odíde.

„Takže máte novú študentku zo zahraničia, tak to už hej,“ hovorím učiteľke.

„Áno, veľmi milé dievča, ale dosť traumatizované.“

„Traumatizované?“

„Áno, je dosť tichá, asi si kadečím prešla. Ukáže čas. Už som jej vybavila všetky papiere. Síce v osobnom voľne, ale nemôžem jej nepomôcť.“

„Možno len urobila nejaké chyby, však sme ľudia.“

V živote som urobil desiatky tisícov chýb a ešte ich státisíce spravím. Všetkým, ktorým som niekedy ublížil, chcem sa ospravedlniť, pevne verím, že mi jedného dňa odpustíte. Myslím to úprimne. Ale späť k nášmu príbehu.

„Nemyslím si, ale to zistím, až sa s ňou dôkladne porozprávam,“ vraví učiteľka.

Vybavím si svoje veci a odchádzam preč. Všetko je hotové, úspešný deň pomaly za nami. Keď však dorazím na autobusovú zastávku, vidím tam sedieť to dievča s hlavou sklone nou medzi pleciami. Nedá mi to, a preto sa tentokrát prihovorím ja jej:

„Teba poznám, chodíš na základku tu neďaleko, že?“

„Áno.“

„Parádna škola, aj učitelia sú skvelí, musíš sa tam dobre cítiť.“

„Áno, sú super, ale dobre sa tam necítim.“

„A to už prečo? Niečo sa stalo?“

„Je tu až nezvyčajný pokoj, to u nás nemáme.“ Najskôr si myslím, že sa jej rodičia asi hádajú pre niečo. Možno preto, že sa prestáhovali alebo podobne.

„To sa stáva občas v každej rodine, veď sme ľudia.“

„Nie, nie, my sa nehádame.“

„Tak potom tomu nejako nerozumiem.“

„Nemusíš, už mi ide autobus, maj sa.“

„Čau.“

Nuž na začiatok som sa toho veľa nedozvedel, ale musím uznať, že pani učiteľka má dobrý odhad. Asi o týždeň sa situácia opakuje. Opäť skleslo sedí na zastávke a čaká na autobus. Človeka to normálne ťaží, keď vidíte niekoho takto sedieť na lavičke. Takže pokus číslo dva:

„Ahoj, dnes vyzeráš o kus lepšie ako minule.“

„Vážne? Nemyslím si to.“

Aj snaha sa cení, no nie? Skúsil som.

„Ešte stále si smutná?“

„Trošku, ale je to lepšie. Pani učiteľka ma chápe.“

„Mám taký pocit, akoby ťa niečo veľmi ťažilo. Nechceš mi o tom povedať? Ja som tiež ako dieťa zažil kadečo, možno ti budem vedieť pomôcť.“

„Myslíš?“

„Za skúsenie nedáme nič. Máme pár minút, kým príde autobus. Počúvam.“

„Necítim sa nikde doma, nikde ma nechcú.“ To sú dosť kruté slová od asi dvanásťročného dievčaťa.

„Ako to, že ťa nechcú? Tomu neverím. Poznám veľa párov, ktoré by takéto dievčatko chceli.“

„Chodila som do školy v Bosne a nechceli ma tam.“

„A prečo? Niečo zlé si spravila?“

Vzdychne si a povie: „Ja nie, ale otec.“

„A čo také spravil?“

„Je kresťan a je biely. Bosniaci sú tmavší.“

Nemôžem skryť prekvapenie: „A to je zlé? Veď aj ja som kresťan. Síce nie príkladný, ale presvedčený určite.“

„Tam, kde sme bývali, boli len moslimovia. Nezniesli, že otec je inej viery. Hovorili, že sme nečistí a že nás Boh za to potrestá.“ A spustil sa plač.

Neviem, ako vám, ale mňa prešla chuť na všetko. Na jedlo, myšlienky, jednoducho na všetko. Nikdy som nič také nepočul od malého dievčaťa. A k tomu sa na mňa ľudia divne pozerajú, lebo sedím na lavičke s dievčatom, ktoré strašne plače. Úplne ideálna scéna. Ako z filmu.

Po asi dvoch minútach, keď sa ju snažím utíšiť, prestane na chvíľu plakať a pokračuje:

„Preto sme sa presťahovali do Srbska. Otec je odtiaľ.“

A zase ma nechceli nikde. V škole sa mi smiali, že moja mama je moslimka, že sú to len obyčajní vrahovia a teroristi.“

Začínam si uvedomovať, že to možno nebol až taký najlepší nápad jatriť jej takto rany. Ale možno jej pomôže, keď to zo seba dostane von.

„Potom sme sa prest'ahovali do Francúzska. A bolo to rovnaké. Nielenže ma nemali radi moslimovia žijúci tam, ale ani domáci ľudia, lebo aj moja mama je moslimka. Nikam nepatrím.“

„A čo tak skúsiť byť doma tu? Nepáči sa ti Slovensko?“

„Veľmi. Mám tu aj dve kamarátky, ale bojím sa, že sa to pokazí a zase pôjdeme preč.“

A opätovný plač. Nikdy som si nepredstavoval, že deti narodené v zmiešaných rodinách majú takéto problémy. Nikde sa o tom nepíše, neviem prečo. Bol som konfrontovaný s niečím, o čom nemám ani šajnu. Našťastie ma vyslobodí príchod autobusu. Tak jej dám vreckovku a odporučím, aby sa skúsila usmiať, myslieť na pekné veci, trebárs na niečo sladké, že jej to pomôže. No v duchu viem, že by to chcelo skôr psychológa.

Asi týždeň nato sa rozprávam s jej pani učiteľkou. Ako som povedal v úvode, je to veľmi skúsená žena a mnoho mi toho dala. Po asi dvadsiatich minútach rozhovoru o bežných veciach jej nadhodím:

„Cestoval som domov s vašou žiačkou, tou zahraňničnou.“

„Áno? Aj si sa s ňou rozprával?“

„Pár minút som to dokázal. Má problémy so svojim pôvodom a s tým, že je vo svojom prostredí neprijatá.“

„Takže to vieš. Skúšala som rodičom povedať, že tento prípad by potreboval psychologický pohľad. Vidno, že je to hlboká trauma. Za dvadsaťdva rokov mojej praxe som sa s ničím takým nestretla. A vieš, čo je ešte horšie? Cez sieť som sa rozprávala s kolegyňami z Nemecka. Takýchto detí sú tam tisíce a ďalšie prichádzajú. Sú z rôznych rodín, niektoré sa nikdy neučili čítať a písať. Niektoré nepoznajú ani základy hygieny. Nevedia, čo s nimi majú robiť. Nie je žiadny súvislý plán na rie-

šenie tohto problému, aspoň nie pre taký obrovský počet detí.“

„Nevedel som, že je to až taký rozsiahla otázka. Ale psychológ by jej mal pomôcť, nie?“

„Chce to čas, jeho pomoc a pôjde to. Šťastie, že máme len jeden takýto prípad. Keby ich bolo sto, tak by sme to nezvládli. Snažím sa jej venovať, ako to ide, no v triede mám ďalších dvadsaťtri detí. Takže ju pomaly doučujem cez svoj voľný čas.“

„Klobúk dolu. Málokto by sa na to podujal.“

„Nezaplatia mi za to, ale musím spraviť, čo sa dá. Tiež som matka a nechcela by som, aby moje dieťa takto trpelo. Hádám to dopadne dobre.“

„To dúfam.“

Opäť som tam prišiel. No až po dobrom mesiaci. Mal som veľa študijných povinností a keď som si našiel čas, šiel som na výzvedy. Dievčatko tam však už nebolo. V škole bolo len dva týždne. Dozvedel som sa, že dostalo lepšie podmienky v Bratislave a nakoniec sa tam usadili aj s rodinou. Určite je šťastná, som si tým istý, pretože konečne má vhodné prostredie, dostala sa tam, kam patrí. Život píše šťastné konce, a pokiaľ je to stále zlé, tak to určite neskôr pominie. No čo sa týka tisícov takýchto detí v Nemecku, nie som o tom až tak presvedčený...

Tip na záver príbehu:

Teraz sa okamžite zdvihni a choď von. Hneď. Žiadne zajtra. Práve teraz niekto potrebuje počuť tvoje slová. Potrebuje vedieť, že ho vypočuješ a budeš sa k nemu správať ako k ľudskej bytosti. Možno máš v triede spolužiaka, s ktorým sa nik nebaví. Ani si nevieš predstaviť, koľko ľudí je osamotených a túžia po niekom ako si ty. Viem, že máš strach. Aj ja som ho mal – a ešte aký! Lenže bez akcie, bez činu nikdy nič nezískaš – či už priateľov, kamarátov, priateľku, nové vedomosti... Keby som sa zachoval ako zbabelec a odišiel, nič by